

Correspondentieadres
Postbus 2875
3500 GW UTRECHT

Leden Vaste Commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
t.a.v. mevrouw drs. E. de Kler, griffier
Postbus 20018
3500 GM DEN HAAG

Datum	15-06-2009	Betreft	reactie Hetero-Homo Onderwijsalliantie
Briefnr.	573817 -/HP	Onderwerp	voortgang homo-emancipatiebeleid
Inlichtingen	030 2989235		in het onderwijs

Geachte leden van de Vaste Commissie,

Bijgaand treft u de reactie aan van de Hetero Homo Onderwijsalliantie op de voortgang van het homo-emancipatiebeleid in het onderwijs.

Wij verzoeken u deze reactie mee te laten wegen in uw overwegingen ten aanzien van homo-emancipatiebeleid in het onderwijs.

Met vriendelijke groet,
namens de Hetero-Homo Onderwijsalliantie,

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'W.T.G. Dresscher', written over a horizontal line.

W.T.G. Dresscher
Voorzitter Algemene Onderwijsbond

Bijlagen

REACTIE HETERO-HOMO ALLIANTIE

OP VOORTGANG HOMO-EMANCIPATIEBELEID IN HET ONDERWIJS

Compliment en zorg

De Hetero-Homo Onderwijsalliantie heeft veel waardering voor het actieve beleid van de regering op het gebied van homo-emancipatie. Vooral het principe van homo-hetero allianties, waarin hetero's met homo's, bi's, lesbo's en transgenders (HBLT's) samenwerken en reguliere organisaties met organisaties met specifieke kennis van seksuele diversiteit spreekt ons aan, want dat is de kern van mainstreaming.

De Hetero-Homo Onderwijsalliantie wil met deze brief reageren op de voortgang van het beleid met betrekking tot homo-emancipatie. Naast onze lof hebben wij ook enige kanttekeningen en zorg over de effecten van het beleid. Het beleid naar scholen gaat er vanuit dat scholen zelf verantwoordelijk zijn voor het eigen veiligheidsbeleid en dat de overheden daar weinig formele invloed op uit kunnen oefenen. Het beleid biedt daarom een reeks informele stimuli naar in het onderwijs betrokkenen. De Hetero-Homo Onderwijsalliantie signaleert echter dat de richting van deze stimuli en de onderlinge samenhang tot nu toe nog te zwak is. Daarom maken we ons zorgen over de uiteindelijke effecten op de werkvloer, c.q. in de klassen. De Hetero-Homo Onderwijsalliantie pleit daarom voor een strakkere regie, zonder dat daarbij de vrijheid van onderwijs en de autonomie van scholen wordt aangetast.

Analyse van de situatie

Twee soorten onveilige schoolculturen

Onderzoek naar homonegativiteit in scholen bevestigt reeds jaren dat de meeste scholen geen prettige omgeving zijn voor leerlingen. Knelpunten doen zich vooral voor in praktijkscholen en vmbo. Ook is al lang bekend dat confessionele scholen, ondanks schijnbaar discriminatoire uitgangspunten, niet homovijandiger zijn dan openbare scholen. Door onderzoek ontstond er in de afgelopen jaren wel steeds meer inzicht in de relevante factoren van de onveilige sfeer. Er lijken twee soorten onveiligheid te zijn.

De meeste seksueel diverse leerlingen en -docenten hebben te maken met een systematisch onverschillige houding van hun omgeving en schoolleiding. Waar een gemiddeld persoon mag rekenen op een normale belangstelling voor diens wel en wee, daar wordt de dagelijkse werkelijkheid van seksueel diverse leerlingen en -docenten genegeerd. Dagelijkse 'kleine' pesterijen, negatieve opmerkingen en roddels zijn 'normaal' geworden en seksueel diverse leerlingen en -docenten krijgen opdracht deze te negeren; als zij daartegen protesteren, krijgen zij te horen onevenwichtig te zijn of te provoceren. In vrijwel alle gevallen ontkennen de betrokkenen dat dit homodiscriminatie is. Dit gedrag wordt door Saskia Keuzenkamp e.a. ("Gewoon doen") 'moderne homonegativiteit' genoemd. De onverschillige onveiligheid komt vooral voor op grote anonieme scholen. Op praktijkscholen en vmbo's komen we geregeld een meer ouderwetse homofobie tegen. Op dit soort scholen heerst een ruwe omgangscultuur, waarin extreme mannelijkheid een hoge status oplevert. Het elkaar uitschelden voor 'homo' en 'mietje' is en een vernederende houding van vrouwen en vrouwelijkheid is hier aan de orde van de dag en een middel om status te krijgen. Deze homofobe cultuur bloeit vooral op scholen waar een soort straat- of bendecultuur heerst, die drijft op

het genoemde machogedrag. Culturele, maar vooral ook klasseverschillen spelen dan een rol. Niet alleen homo's worden hier slachtoffer van maar ook vrouwen en iedereen die lager staat in de pikorde van de bendecultuur.

Good practices

Scholen zijn autonoom, dus top-down richtlijnen om de onverschillige onveiligheid en de macho-homofobie tegen te gaan, zijn bijna onmogelijk.

De praktijk van proefprojecten in de afgelopen jaren wijst uit dat persoonlijke aandring en actie van mensen die de knelpunten wél zien en ze ter sprake durven te brengen, het meest effectief zijn. Good practices zijn dan gay-straight alliances (GSA's) van leerlingen, lessen door enthousiaste docenten, locatiedirecties die een specifiek preventief plan van aanpak maken en besturen die een kader scheppen waardoor aandacht en ruimte ontstaat voor dit soort initiatieven. Helaas komen dit soort good practices nog te weinig voor.

Zoals uit het onderzoek "Weerbaar en Divers" van de Inspectie van Onderwijs blijkt, verschilt de ervaring van leerlingen en docenten enorm. GSA's van homo en heteroleerlingen kunnen het gesprek aangaan met de schooldirectie om de problemen van de HBLT-leerlingen zichtbaar te maken. Deze acties van onderaf leiden tot inzicht in de specifieke problematiek van HBLT-leerlingen bij de directie en zorgen voor urgentie bij de schooldirectie om deze problemen aan te pakken. In de komende jaren zullen er steeds meer GSA's actief worden, kleine acties ontwikkelen en verschillende activiteiten ontplooiën, die ervoor kunnen zorgen dat scholen zelf meer interventies in willen zetten.

We waarderen het dat de regering zich inzet voor het creëren en stimuleren van initiatieven en allianties: onder leerlingen (via COC NL), via docenten (via lespakketten voor Christelijke scholen door Contrario en RefoAnders), onder besturen (via Hetero-Homo Onderwijsalliantie) en via lokale allianties (via koplopergemeenten).

Toch maken we ons zorgen of het huidige pakket van maatregelen wel voldoende effect zal sorteren.

Wat is een homovriendelijke school?

Ten eerste missen we een door de overheid en maatschappelijk gedragen beeld van wat een homovriendelijke school precies is. De meeste scholen hebben daar geen idee bij.

De minister vindt dat er 'geen discriminatie mag plaatsvinden', maar dat is een te vage uitspraak. Scholen verschillen sterk van mening over vragen als: "Is schelden voor 'homo' discriminatie?", "Moet een school preventief beleid voeren?", "Moet er specifieke aandacht aan homo-emancipatie worden gegeven?"

De onderzoeken van de Onderwijsinspectie geven hier geen inzicht in en ook de brochures met tips die het Ministerie naar scholen stuurde, geven, hoe goed bedoeld ook, geen antwoord op zulke vragen.

De Onderwijsalliantie formuleerde op basis van een literatuuronderzoek 10 concrete actiepunten voor integratie van aandacht voor seksuele diversiteit op school (zij bijlage 1). Zolang er voor deze of een vergelijkbare lijst van criteria geen consensus is, blijven alle activiteiten relatief ongericht en is het beleid op drijfzand gebouwd.

Wat is de meerjarenvisie?

Ten tweede missen we nog een duidelijke visie van de regering op de gewenste resultaten van het beleid. Waar wil de regering samen met haar maatschappelijke partners heen? Wat zijn de resultaten die de minister in 2011 wil hebben bereikt? Dat er op 30% van de scholen expliciete maatregelen getroffen worden? Dat vmbo scholen homoschelden gestopt hebben? Dat 50% van de VO-scholen

homoseksualiteit heeft geïntegreerd in haar lesaanbod? Op andere beleidsterreinen zijn de doelen van beleid aanzienlijk meer concreet dan bij het homobeleid. Verder ligt er de vraag wat er na 2011 gaat gebeuren. Wat is de duurzaamheid van het beleid? Nu al kondigen lokale COC verenigingen aan dat zij hun lokale activiteiten niet zodanig duurzaam kunnen inrichten dat zij zonder overheidssubsidie verder kunnen. De Onderwijsalliantie schat in dat circa 2/3 van ingezette stimulering en ondersteuning van scholen uiteindelijk via homoverenigingen wordt verricht. Het overgrote deel van deze verenigingen werkt met vrijwilligers. Weliswaar zetten sommige verenigingen nu tijdelijk een betaalde medewerker in, maar de situatie is uiterst kwetsbaar.

Hoe regisseert de regering effectieve inzet van de middelen?

Ten derde maken wij ons zorgen over de 'ketenkwaliteit' of regie van het beleid. Momenteel krijgen COC Nederland, de landelijke alliantie en 18 koplopergemeenten enige middelen, maar aan de besteding daarvan zijn nauwelijks voorwaarden verbonden. Veel koplopergemeenten zetten de middelen vervolgens ook vaak zonder veel voorwaarden uit onder lokale organisaties. De Onderwijsalliantie publiceerde vorig jaar 10 criteria voor effectief lokaal beleid rond onderwijs (zie bijlage 2), maar weinig gemeenten zullen hoog scoren op deze lijst. We hebben waardering voor enthousiaste activiteiten, maar hopen dat er in de komende jaren toch wat meer richting en samenhang in komt. Wij beseffen daarbij dat het Rijk het gemeentebeleid niet kan aansturen, maar pleiten toch voor een meer kritisch gesprek tussen het Rijk, de gemeenten en de gemeenten onderling en de lokale contractpartners. MOVISIE kan de opdracht krijgen dit soort kritische onderlinge feedback te organiseren.

Hoe kan het gedrag van leerlingen, docenten en schoolleiders effectief worden bijgestuurd?

Ten vierde maken we ons zorgen over het gebrek aan betrouwbare instrumenten om de houding, competenties en het gedrag van leerlingen, docenten en schoolleiders effectief te verbeteren.

Kort samengevat hebben we momenteel te maken met een beperkt aantal goedbedoelde maar onbewezen instrumenten. Circa 10-15% van de scholen zet peer-voorlichtingen door homo/lesbische vrijwilligers in, op een zeer kleine minderheid van scholen worden enkele lespakketten over homoseksualiteit ingezet en op een verdere 10-15% van de scholen maken docenten op eigen initiatief met enig knip en plakwerk eigen materiaal. Al deze interventies worden met goede bedoelingen ontwikkeld en ingezet, maar geen enkele ervan heeft een onderbouwing of is op effect onderzocht. De verwachting van wetenschappers is daarom dat de huidige generatie interventies weinig effect teweeg brengt, zeker niet meer dan enkele uren of dagen. Een langduriger effect mag alleen verwacht worden van een beter onderbouwd programma, waarschijnlijk in de vorm van een doorlopende leerlijn. Overigens treft een consortium bestaand uit Empowerment, het ITS, de Universiteit van Maastricht en de Rutgers Nisso Groep momenteel voorbereidingen om zo'n programma te ontwikkelen.

In de beleidsreactie stelt de minister van plan te zijn de seksuele weerbaarheid van jongeren te vergroten. Het materiaal dat hiervoor is ontwikkeld is echter overwegend gericht op alle jongeren, waarbij het onderwerp seksualiteit weinig aandacht krijgt. De ongelijkwaardigheid in denken over mannelijkheid en vrouwelijkheid onder jongeren, zoals naar voren komt in het onderzoek "Seksualisering" van de Rutgers Nisso Groep en E-Quality, en de straatcultuur zoals we hierboven hebben toegelicht, dragen ook bij aan de zwakkere positie van homo's en lesbiennes op school. Binnen de interventies die zullen worden ontwikkeld naar aanleiding van het beleid om de seksuele weerbaarheid van

jongeren te vergroten zal daarom ook aan het onderwerp homoseksualiteit meer aandacht moeten worden besteed.

Wetgeving

In het parlement en het publieke debat gaat veel aandacht uit naar het afschaffen van de enkele feit constructie. Dit zal naar onze mening een nuttige maatregel zijn met overigens vooral een symbolisch effect: discriminatie is verboden zonder uitzonderingen. In de praktijk doet maar weinig onderwijspersoneel een beroep op de AWGB omdat (1) ongelijke behandeling vaak moeilijk juridisch aantoonbaar is, (2) omdat de discriminatie vaker voorkomt in de vorm van onheuse behandeling door leerlingen of collega's dan door formele ongelijke behandeling, (3) doordat het gebruik maken van wettelijke middelen de eigen situatie op school zodanig op scherp zet, dat terugkeer naar een normaal functioneren moeilijk wordt. De juridische praktijk kan pas een zinvolle rol krijgen als klagers door hun zaak aanhangig te maken niet alleen eenmalig hun eigen juridische recht kunnen halen, maar de werkgever kunnen aanzetten tot een preventieve aanpak.

De Commissie Gelijke Behandeling oordeelde reeds dat een school niet verplicht is tot specifiek preventief beleid rond homodiscriminatie. De Commissie Gelijke Behandeling heeft aangegeven dat zij machteloos staat bij het systematisch weigeren van scholen om homospecifieke onveiligheid preventief aan te pakken, omdat een verplichting daartoe niet bestaat. De Commissie gaf aan dat de rijksoverheid hier iets aan zou moeten doen. Ons inziens is expliciete aandacht voor het voorkomen van pesten, roddels, belachelijk maken en systematisch homoseksuelen sociaal uitsluiten dan ook geboden. Het is de vraag of een richtlijn voor preventief homobeleid in de Algemene Wet Gelijke Behandeling thuishoort, of in andere wetgeving, zoals de meldingsplicht (seksuele intimidatie), de kwaliteitswet of de arbo-wet.

Aanbevelingen

1. Onderschrijf de criteria voor homobeleid van de alliantie of formuleer een vergelijkbare op onderzoek gebaseerde lijst.
2. Formuleer een visie op hoe de regering op middellange termijn duurzaamheid in het beleid wil brengen en formuleer op de kortere termijn meer specifieke doelen.
3. Organiseer een kader waarbinnen de gecontracteerde partners via een kritische uitwisseling worden gestimuleerd en ondersteund hun middelen en aanpak steeds meer effectief in te zetten.
4. Ondersteun de ontwikkeling van meer instrumenten om de houding en de competenties van leerlingen, docenten en schoolleiders effectief te verbeteren.
5. Scherp bestaande wetgeving aan met een verplichting tot expliciete aandacht voor het voorkomen van pesten, roddels, belachelijk maken en het systematisch uitsluiten van seksueel diverse leerlingen en onderwijspersoneel.
6. Onderzoek bestaande interventies die homoseksualiteit bespreekbaar maken in het onderwijs op effectiviteit.

Bijlagen:

1. Tien criteria voor effectief homobeleid van een VO-school
2. Benchmark voor lokaal homobeleid
3. Notitie "Een mogelijke verplichting van homobeleid voor scholen"
4. Notitie "De behoefte aan lesmateriaal over homoseksualiteit"

Tien criteria voor homovriendelijk schoolbeleid

1. De school heeft een door het personeel uitgedragen visie over diversiteit en discriminatie.
2. De school heeft een door het personeel gedragen visie over hoe negatief gedrag naar homo's, lesbiennes, biseksuelen en transgenders op school voorkomen of aangepakt zal worden.
3. De school geeft voorlichting over gelijke behandeling van mannen en vrouwen en nuanceert stereotype man/vrouw rollen.
4. De school geeft voorlichting over discriminatie rond seksuele diversiteit. Deze voorlichting is gericht op het voorkomen van negatief gedrag naar homo's, lesbiennes, biseksuelen en transgenders.
5. Het personeel treedt corrigerend op als iemand een negatieve opmerking maakt over homo's, lesbiennes, biseksuelen of transgenders. De school heeft duidelijke afspraken over negatief gedrag rond homoseksualiteit.
6. De school laat aan leerlingen die discrimineren duidelijk merken dat homovijandig gedrag onacceptabel is.
7. De school heeft vertrouwenspersonen of andere functionarissen op school die aanspreekbaar zijn op knelpunten van leerlingen en docenten rond homoseksualiteit.
8. De school werkt aan een kwaliteitsbeleid, waarin draagvlak wordt gecreëerd voor een geïntegreerde aanpak van negatief gedrag rond homoseksualiteit binnen de brede aanpak van veiligheid, prosociaal gedrag en non discriminatie.
9. Als een homo- of lesbische leerling of personeelslid er op school voor uit wil komen, krijgt zij/hij daarvoor steun van het personeel.
10. Als een homo- of lesbische leerling of personeelslid komt met voorstellen ter verbetering van de situatie, neemt de directie die serieus in overweging.

Benchmark voor effectief lokaal beleid voor homo-emancipatie in het onderwijs

De volgende voorwaarden en uitkomstmaten zijn gebaseerd op de good practices die door diverse instellingen zijn opgedaan in de afgelopen 7 jaar.

Tien voorwaarden voor effectief lokaal beleid

- 1. De gemeente heeft een visie ontwikkeld op integratie van homobeleid**
Zij geeft aan hoe expliciet homobeleid moet zijn, hoe zij haar regierol vorm geeft en hoe zij het traject schoolbegeleiding wil uitzetten
- 2. De lokale schoolbesturen hebben hun betrokkenheid uitgesproken**
Zij leggen vast dat diversiteit hun uitgangspunt is en dat daarbinnen integratie van aandacht voor seksuele diversiteit van belang is, dat zij toegang tot hun scholen zullen garanderen en dat zij de medewerking van schoollocaties zullen organiseren
- 3. Er is meerjarige schoolbenadering en gratis schoolbegeleiding beschikbaar**
Schoolleiders en coördinatoren worden persoonlijk benaderd met een begeleidingsaanbod dat voor hen aantrekkelijk is en dat homospecifieke aandacht verankerd in hun bredere aanpak van veiligheid en sociale competentie
- 4. De schoolbegeleiding realiseert een maatwerk aanpak per school**
Per schoollocatie bekijkt men hoe de beginsituatie is en welke strategie, interventies en invoeringsproces het best past bij de school, de invoering van dit plan van aanpak wordt met een lage energie maar meerjarig ondersteund
- 5. Ondersteunende interventies dragen bij aan het schoolbeleid**
Interventies zoals informatiemateriaal, voorlichting, lespakketten, video's, docententraining, en theatervoorstellingen worden niet los van elkaar of incidenteel aangeboden, maar vervullen een functie in het maattraject van scholen en het is duidelijk welke bijdrage zij leveren aan de verankering van homospecifieke aandacht in het eigen schoolbeleid
- 6. Scholen en schoolbegeleiders maken gebruik van good practices**
In de afgelopen 7 jaar is een reeks van good practices ontwikkeld die onder andere zijn terug te vinden in "Een vrolijke school" (2001), "Dubbel Divers"(2004), de evaluatie van de vrolijke scholen campagne (2003), "Zwakke schakels in homo-emancipatie"(2005), de evaluatie van het project Enabling Safety for Lesbige Teachers (2006), de evaluatie van de Adelmund pilots(2008) en "De roze draad in veiligheid op school" (2008). Deze good practices zijn meegenomen in het lokale plan van aanpak en in de schoolbegeleiding
- 7. Schoolbegeleiders versterken hun leervermogen via een open uitwisseling**
Zij delen hun ervaringen in landelijke conferenties, intervisiebijeenkomsten, online netwerken en nemen deel aan deskundigheidsbevordering
- 8. Er is participatie van hbt onderwijspersoneel en -leerlingen**
De lokale aanpak voorziet in manieren om de stem van hbt onderwijspersoneel en -leerlingen te laten horen. Dit kan bijvoorbeeld door

klankbordbijeenkomsten of panels te organiseren, anonieme meldingsmogelijkheden, Gay/Straight Alliances op scholen of tevredenheidmetingen

9. Er is voorzien in monitoring van de verbetering in het beleid per school

Deze wordt zichtbaar gemaakt aan de hand van ijkpunten in rapportages per school. Ijkpunten kunnen onder meer ontleend worden aan de determinanten voor een veilige schoolcultuur uit het onderzoek "Beter voor de klas, beter voor de school", aan vrolijke scholen test of aan het DOEL-model

10. Er is voorzien in monitoring van de effecten van het beleid

De verbetering in houding en gedrag van onderwijspersoneel en leerlingen wordt periodiek gemeten. Dit kan bijvoorbeeld via de GGD jeugdmonitor, met de ITS veiligheidsthermometer, het RNG veilige school instrument of zelfstandig onderzoek met vergelijkbare vragen (zie uitkomstmaten)

Vijf uitkomstmaten van effectief schoolbeleid

1. De meerderheid van het onderwijspersoneel vindt het belangrijk om aandacht te besteden aan seksuele diversiteit

Het gaat vooral om significante verbetering in de houding van vakdocenten, onderwijsondersteuners, leerlingenbegeleiders en de schoolleiding

2. Onderwijspersoneel is meer actief om homonegatief gedrag tegen te gaan

Hier gaat het vooral om vakdocenten die adequaat voorlichting kunnen geven, veiligheidscöördinatoren die het schoolklimaat regisseren en leerlingbegeleiders en mentoren die homofobe leerlingen aanpakken

3. De attitudes van leerlingen t.av. homoseksualiteit zijn significant verbeterd

Betrouwbare maten hiervoor zijn te vinden in het RNG veilige school instrument

4. De sociale afstand van heteroleerlingen naar lgbt leerlingen is afgenomen

De meest betrouwbare vragenbatterij hiervoor staat in het factsheet "monitoronderzoek" van MOVISIE (2007)

5. De sociale steun van heteroleerlingen voor lgbt leerlingen is toenomen

De meest betrouwbare vragenbatterij hiervoor staat in het factsheet "monitoronderzoek" van MOVISIE (2007)

Notitie “Een mogelijke ‘verplichting’ van homobeleid voor scholen”

Geregeld krijgt Empowerment de vraag of scholen niet verplicht kunnen worden aandacht te besteden aan homo-emancipatie. Deze notitie geeft een afweging en eindigt met een aanbeveling.

Redenen voor de vraag om verplichting

De vraag komt voort uit ongerustheid over de veiligheid van homoseksuele, lesbische en transgender leerlingen en onderwijspersoneel. Uit onderzoek blijkt dat docenten (in het vmbo) veel lagere niveau van gezondheid en welzijn hebben dan hun heteroseksuele collega's. (De Graaf et al, 2003, Beter voor de klas, beter voor de school, Rutgers Nisso Groep).

Uit een ander onderzoek blijkt dat 60 procent van de homoscholieren zegt dat ze denkt dat de schoolleiding zelden of nooit tegen homovijandig geweld optreedt (tegen 33 procent van alle scholieren die denkt dat de schoolleiding tegen geweld in het algemeen optreedt). 50 procent van de homoscholieren denkt dat de schoolleiding doorgaans niet helpt als je een hulpvraag hebt, tegen 29 procent van alle scholieren waar het gaat om algemene hulpvragen. (Dankmeijer, 2001, Laks optreden door schoolleidingen, in: Feit & Vooroordeel 10, 20 juni 2001, www.empower-ls.com)

Uit de ervaring van Empowerment, van lokale schoolbegeleidingsorganisaties en van lokale homoverenigingen blijkt dat schoolleiders zelden bereid zijn om onveiligheid op dit thema aan te pakken. Zij menen dat generiek veiligheidsbeleid volstaat, terwijl het glashelder is dat homospecifieke aandacht weliswaar moet worden ingekaderd in breder beleid, maar dat generiek beleid niet volstaat. Zelfs als een eigen docent een aanpak eist en ervoor zorgt dat de overheid de hele invoering van de aanpak financiert (zowel in de vorm van een bijdrage aan de school als in de vorm van begeleiding), weigert de school. (Zie uitspraak Commissie Gelijke Behandeling, 2006-13)

Door CBOO (de besturenorganisatie van het openbaar onderwijs) is tot twee keer toe gevraagd om Kort Lopend Onderwijs Onderzoek (KLOO) te laten doen naar de bereidheid en competentie van schoolleiders om de veiligheidsituatie van homoseksuele, lesbische en transgender leerlingen en onderwijspersoneel in te schatten en er adequaat beleid op te maken. Beide aanvragen zijn geweigerd. Deze situatie vormt de achtergrond voor de toenemende vragen om een ‘verplichting’ van scholen om aandacht te besteden aan seksuele diversiteit.

Mogelijke vormen van verplichting

Empowerment heeft een verkenning gedaan van mogelijkheden om een verplichting in te voeren. Er blijken vijf mogelijkheden te zijn.

1. Wet op de kwaliteitszorg

De kwaliteitswet stelt eisen aan de kwaliteit van het beleid van scholen. Dit moet zijn vastgelegd in het schoolplan. Hierin zou een verplicht aandachtspunt kunnen worden opgenomen. De uitvoering moet plaatsvinden via de onderwijsinspectie. Omdat de onderwijsinspectie zich sinds vorig jaar vooral moet richten op scholen die slecht presteren, is het niet realistisch te verwachten dat de veiligheid rond seksuele diversiteit daarbij goed uit de verf komt. Wel kunnen individuen klagen bij de vertrouwensinspectie. Dit gebeurt echter nauwelijks.

2. Kerndoelen

De kerndoelen stellen kaders aan de onderwijsinhoud. Ze zijn zeer algemeen en generiek geformuleerd omdat alle denominaties zich erin moeten kunnen vinden. In de huidige kerndoelen staan generieke bepalingen die aandacht voor homoseksualiteit mogelijk dekken. Er is geen controle op de uitvoering. Mede op basis van suggesties van het Instituut voor Leerplanontwikkeling wordt de feitelijke invulling van de kerndoelen overgelaten aan commerciële educatieve uitgeverij. In circa 50% van de relevante schoolboeken wordt seksuele diversiteit opgenomen, cq weggelaten (Korte et al, Quick scan homoseksualiteit in leermiddelen, NICL, 2001).

3. Arbo-wet

De arbo-wet is een kaderwet die aangeeft hoe werkgevers en werknemers in een gezamenlijke verantwoordelijkheid kunnen komen tot een veilig werkklimaat. De effecten van deze wet hebben dus alleen betrekking op werknemers. De arbo-wet stelt dat werknemers en leerlingen beschermd moeten worden tegen psychosociale belasting. Seksuele intimidatie, intimidatie in brede zin (pesten), agressie en geweld vallen daaronder. Tot op heden is er geen school, docent of leerling geweest die erin slaagde op basis van deze wet een preventief beleid op school te realiseren. De inspectie is verantwoordelijk voor de controle, maar gezien haar uitgedeelde rol kan zij op dit specifieke punt weinig uitrichten.

4. CAO's

De CAO's zijn deels uitwerkingen van de arbo-wet. In de onderwijs CAO's is momenteel al een verplichting opgenomen dat scholen een veiligheidsplan moeten hebben. In het VO en de BVE is daaraan toegevoegd dat het plan een bepaling moet hebben die aangeeft hoe de school seksuele intimidatie en racisme gaat voorkomen (onder meer door middel van voorlichting). Homofobie is niet opgenomen.

5. Algemene wet gelijke behandeling

De AWGB is erop gericht om discriminatie tegen te gaan. Seksuele gerichtheid is een van de gronden waarop discriminatie niet is toegestaan, met uitzondering van discriminatie op grond van het enkele feit dat iemand homoseksueel is. "Het enkele feit" wordt door de Commissie Gelijke Behandeling geïnterpreteerd als "niet akkoord zijn met de expliciete grondslag van de school". Op grond van de AWGB is het niet mogelijk om preventieve aandacht te eisen. Het is afdoende als een school daders van discriminatie straft, zelfs als de school daarbij weigert te benoemen dat het om homovijandig gedrag gaat (zie uitspraak Commissie Gelijke Behandeling, 2006-13). De implementatie van deze wet vindt alleen plaats op basis van individuele klachten van onderwijspersoneel; dit gebeurt zelden.

Een afweging

In het algemeen kunnen we stellen dat wetten die het individu centraal stellen (als een leerling of docent een klacht moeten indienen om zijn/haar recht te halen) weinig tot geen maatschappelijk effect zullen hebben. Doordat homoseksuelen ervoor kunnen kiezen hun 'stigma' onzichtbaar te maken (er niet voor uit te komen) zullen zij doorgaans ervoor kiezen 'onder te duiken', liever dan een klacht in te dienen en het risico te lopen hun positie in gevaar te brengen.

Collectieve regelgeving voor scholen rond een specifiek thema heeft nauwelijks politiek draagvlak. De commissie-Dijsselbloem, die onlangs adviseerde dat scholen 'terug' moeten naar basisvaardigheden als rekenen en schrijven, lijkt het sluitstuk te vormen van een conservatief offensief om de pedagogische missie van de school om burgerschap in de zin van tolerantie en inlevingsvermogen te bevorderen, op de tocht zet.

De rijksoverheid is daarnaast tegen extra regelgeving in het algemeen. Een formele verplichting heeft daarom weinig kans.

Toch kunnen deze tegenargumenten tegen een verplichting niet de zorg wegnemen dat scholen niet uit zichzelf aandacht aan veiligheid rond seksuele diversiteit gaan geven.

Een aanbeveling

In plaats van een 'verplichting' zou het beter zijn om te spreken van een kwaliteitscriterium. Als een risico onvoldoende zichtbaar is, is het immers nodig dat de autoriteiten dit zichtbaar maken. Omdat het niet wenselijk is om inhoudelijk voor te schrijven wat scholen in detail, zouden moeten doen, is het stellen van een kwaliteitscriterium een betere oplossing.

De voorkeur gaat dan uit naar een criterium voor het veiligheidsplan. Een kwaliteitscriterium daaraan zou men kunnen formuleren als:

De school besteedt in haar veiligheidsplan aandacht aan hoe de school de veiligheid van homoseksuele, lesbische en transgender leerlingen en -personeel garandeert. Het is onvoldoende om zonder toelichting aan te geven dat dit onderwerp wordt meegenomen in breder of generiek beleid. Het is nodig dat de school concreet aangeeft hoe zij sociale uitsluiting van deze leerlingen en van dit personeel voorkomt.

Op deze manier laat men scholen de ruimte voor eigen invulling, terwijl ze tegelijkertijd gedwongen worden na te denken en te formuleren hoe zij dit gaan aanpakken. Het kwaliteitscriterium geeft zowel belangenorganisaties als individuen een aanknopingspunt om hun rechten te eisen of om mee te praten over de aanpak. Mogelijk creëert zo'n bepaling een vraag naar ondersteuning, waar nu het Ministerie van OCW veel geld pompt in stimulering van scholen die liever niet willen meewerken.

Momenteel is de meest logische optie dat een criterium voor het veiligheidsplan opgenomen wordt in de onderwijs CAO's. Het zou echter de moeite waard zijn als verkend wordt of zo'n bepaling kan worden opgenomen in regelgeving die een grotere reikwijdte heeft.

Notitie "De behoefte aan lesmateriaal over homoseksualiteit"

4 maart 2008

In een Kamerdebat begin 2008 over de homo-emancipatienota werd gewag gemaakt van de reeks van lesmaterialen rond homo-emancipatie waar scholen van gebruik kunnen maken (als directies of docenten dat zouden willen). Hier is sprake van een misverstand: er is niet of nauwelijks lesmateriaal beschikbaar. In deze notitie een kort overzicht, maar ook enkele overwegingen waarom het geen aanbeveling verdient om nu snel geld te investeren in nieuw materiaal.

Overzicht beschikbaar materiaal

In 2001 is een quick scan gedaan naar hoe homoseksualiteit is geïntegreerd in reguliere lesboeken. Circa 50% van de lesmethoden besteedde enige aandacht aan homoseksualiteit. Sinds 2001 is er een nieuwe generatie lesmethoden ontwikkeld. Het is onbekend in hoeverre homoseksualiteit nu voorkomt in deze boeken.

Voor het basisonderwijs is het lespakket "Leefvormen" beschikbaar. Het is beproefd pakket, maar het bestaat uit kopieën in een ringband. Er is geen geld voor een professionele druk of verspreiding, dus het gebruik is beperkt.

Voor het VO is het TELEAC lessenpakket "Vrienden Zonder Grenzen" beschikbaar. Dit pakket wordt echter niet gebruikt.

Daarnaast heeft Stichting Different (voorheen Evangelische Hulp aan Homofielen) een lespakket "Allemaal Anders" beschikbaar. Het gebruik is onbekend. Recentelijk ontwikkelden enkele UvA studenten een lessenpakket in opdracht van COC Nederland. Dit pakket is niet verkrijgbaar voor scholen of derden. Het eerder beschikbare pakket voor VMBO "Burger Inn" is niet meer verkrijgbaar.

Voor andere soorten onderwijs is geen lesmateriaal (meer) beschikbaar. Als extern aanbod geven lokale COC verenigingen, homojongerengroepen en Contrario gastlessen. Alles bij elkaar genomen bereiken deze groepen circa 13% van de VO-scholen.

Knelpunten rond educatief materiaal

Op basis van het magere aanbod zou men kunnen concluderen dat snel nieuw materiaal nodig is. Een dergelijke conclusie gaat echter voorbij aan een aantal problemen met de inhoud, verspreiding en het gebruik van lespakketten en externe voorlichting.

Van de tot nu toe gemaakte pakketten was niet bekend of zij enig effect hadden. Alle ontwikkelaars hebben uiteraard nobele bedoelingen, maar de doelstellingen en uitwerking van de pakketten worden toch vooral gekenmerkt door persoonlijke overtuigingen van de makers.

In de afgelopen twintig jaar is gemiddeld elke 3 jaar een nieuw landelijk lessenpakket ontwikkeld. Bij de meeste pakketten ontbrak echter een distributie en

implementatieplan. De pakketten hielden geen rekening met hoe de uitvoering zou kunnen passen in reguliere lessen. De meeste lespakketten zijn daardoor nauwelijks verspreid en komen terecht bij bibliotheken en homobelangenorganisaties in plaats van scholen.

De tot nu toe gemaakte pakketten zijn nauwelijks gebruikt door docenten. Naast de gebrekkige verspreiding heeft dat vooral te maken met het eigenstandige karakter van de pakketten en de vrees van docenten voor heftige reacties uit hun klassen. Uit een project dat de invoering van "Vrienden Zonder Grenzen" wil bevorderen, blijkt dat docenten bevreesd zijn voor heftige reacties uit de klas.

Knelpunten rond externe voorlichting

Voorlichting door homobelangenorganisaties wordt vaak gezien als het instrument voor homo-emancipatie in scholen. Hier zijn wel kanttekeningen bij te plaatsen.

1. Het is een éénmalig incidenteel aanbod. Na vertrek van de voorlichters gaat het effect in een niet ondersteunend schoolklimaat snel verloren.
2. De kwaliteit van voorlichting door vrijwillige voorlichters kan sterk verschillen. Er bestaat geen goede landelijke ondersteuning voor deze vrijwilligers.
3. Landelijke ondersteuning is lastig te organiseren omdat de lokale groepen autonoom zijn en vaak weerstand hebben tegen landelijke bemoeienis.
4. Door het gebrek aan uitwisseling, deskundigheidsbevordering en innovatie is dit aanbod al ruim 30 jaar bijna onveranderd.
5. De voorlichting is zelden ingebed in reguliere lessen of schoolbeleid. Vaak vragen voorlichters zelfs de docent de klas te verlaten.
6. Sommige voorlichtingsgroepen hebben bezwaren tegen inbedding: als docenten gaan voorlichten zien zij dat als bedreiging voor de eigen 'markt'.
7. Als een deel van de scholen het aanbod weigert, noemt de lokale groep hen al snel homofob. Dat draagt niet bij aan de bereidheid tot samenwerking van scholen.

Initiatieven

Om te voorkomen dat er weer een nieuwe golf lespakketten met een wisselende kwaliteit en implementatie wordt ontwikkeld, heeft Empowerment, kenniscentrum seksuele diversiteit in het onderwijs, een project "intervention mapping" opgezet. Intervention mapping is een wetenschappelijke methode om systematisch te verkennen wat het probleem is, welke mogelijkheden er zijn om het op te lossen, en welke oplossingsmogelijkheden het best haalbaar zijn. Empowerment huurde de Universiteit van Limburg in om het traject, dat heel 2008 zal duren) te begeleiden. De intervention mapping wordt met grote belangstelling gevolgd door andere partners in het veld. De Rutgers Nisso Groep en het ITS (dat de landelijke schoolveiligheidsmonitor maakt) nemen deel aan het mapping team. Andere betrokken organisaties zijn Artikel 1, de vakbonden AOb en CNVO, de besturenorganisatie CBOO en de Christelijke homoverenigen Contrario en RefoAnders. De laatste twee organisaties zijn elk in eigen kring bezig met de ontwikkeling van lespakketten en denken dat de intervention mapping zal bijdragen aan de kwaliteit van hun interventies. Empowerment betaalt het project vooralsnog uit eigen middelen: de ministeries van VWS en OCW hebben een gesprek hierover afgehouden en verwijzen naar elkaar.

Aanbevelingen aan de Kamer en de regering

1. Vermijdt de valkuil om opnieuw een of meer lespakketten zonder onderbouwing of implementatieplan te financieren.
2. Betrek deskundigen om te komen tot een ondersteuningspakket of een basispakket met variaties voor verschillende soorten scholen.
3. Streef niet naar een eenmalige productie, maar naar een pakket met docentenondersteuning en aan lokale aanpak van invoering, zoals ook al succesvol gebeurde bij bijvoorbeeld seksuele voorlichting.
4. Maak een keuze welk ministerie voor zo'n aanpak verantwoordelijk is.